

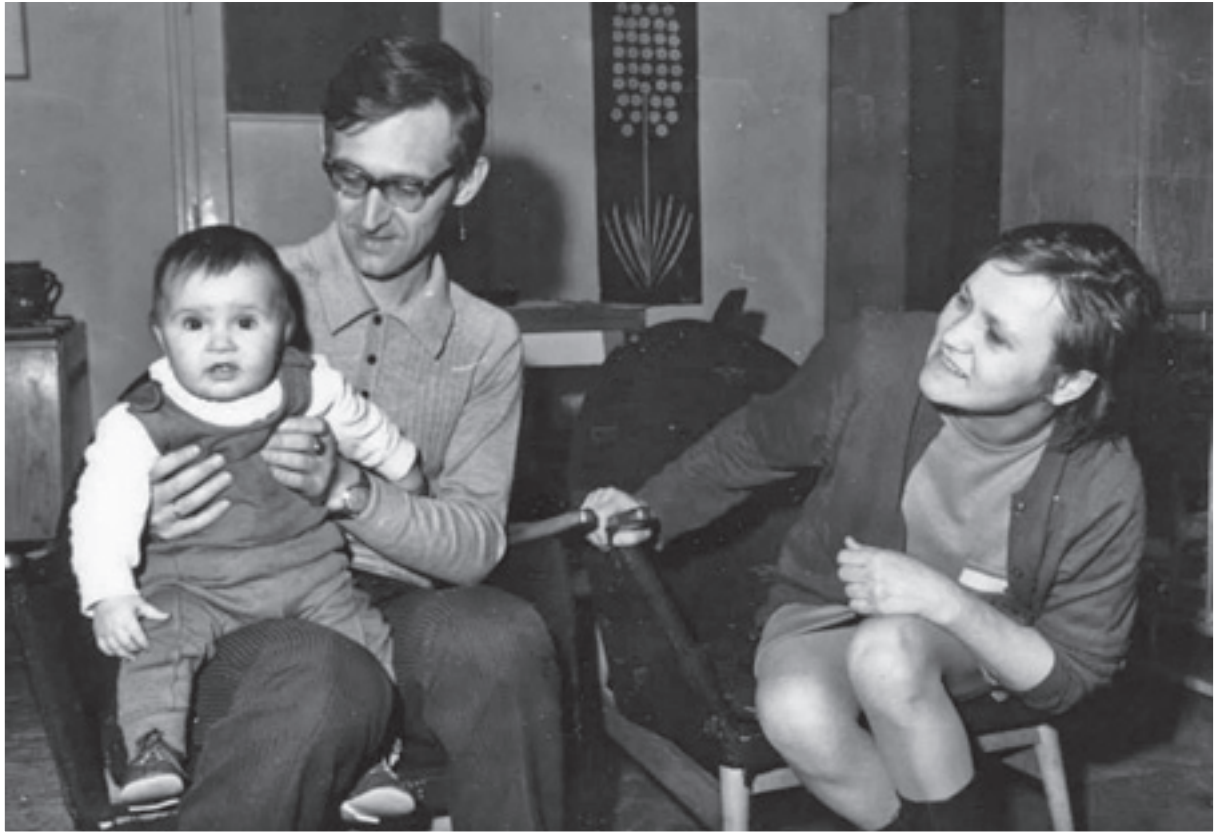
ÉDESAPÁM

(Szilágyi Miklós, Tiszafüred, 1939. február 4. – Budapest, 2019. május 7.)

Az apjáról ne írjon senki búcsúzó szöveget, ne a lánya méltassa, milyen tudós volt, milyen tanár, megteszik ezt majd a kollégái, az őt most szívből gyászoló néprajzosok. Mégis mondatokat fogalmazgattam magamban azokban a nehéz hetekben, amikor látogatni mentem őt, a Korányi Kórház Polcz Alaine-ről elnevezett Hospice Osztályára. Próbáltam elkezdni múlt időben beszélni róla. Nekem ez segített túlélni ezeket az alkalmakat, meg az, hogy arra gondoltam, ő még ott, ezen a végtelenül emberi, minden tiszteletet megérdemlő, de a túlélőket nagyon meggyötrő helyen is teljesen természetesen van jelen. Hiszen a Mészöly-házaspárhoz sok köze volt, szekszárdi múzeumigazgatóként ő szervezte meg Mészöly Miklós hatvanadik születésnapját, ahol ugyan Alaine, legalábbis édesanyám is, bátyám is így emlékeznek, nem volt jelen.

Ha valaki a szüleit szeretné szöveggé is megőrizni, szánjon erre legalább annyi időt, mint ő tette: nekem ezek most csak a gyász első napjaiban születő, egyszer talán majd továbbírható soraim. Ő magnóval beszélgette az édesapját is, az édesanyját is, hosszú órákat töltve el velük, majd évekkel a haláluk után kettejük életút-elbeszéléséből, mellé téve saját bevezető tanulmányát, jegyzetekkel ellátva a mondanójukat, könyvet szerkesztett, ez lett a *Családtörténet két hangra. Személyes vallomások a tiszafüredi paraszti vonásokkal átszőtt kispolgári életvitel és a 20. századi változó hatalmak sorsszerű találkozásáról* (Budapest, MTA BTK Néprajztudomá-

nyi Intézet, 2014). Ezt a könyvet olvasta, egyéb hasonló munkák mellett, Tompa Andrea, amikor az *Omerta* megírására készült, és arra volt kíváncsi, mennyire működik másképp a férfi, illetve a női (szóbeli) szövegalkotás. De édesapám más regények készülését is segítette, így vagy úgy, pedig ez egyáltalán nem tartozott az alapfeladatai közé: Oravecz Imre, az *Okontrít* írva, tőle kapott szakirodalmat forgatott, bár személyesen nem találkoztak soha, rajtam keresztül küldött neki könyveket, válaszolt a kérdéseire. Amikor pedig Mezei Márk regénye, az *Utolsó szombat* készült, és meséltem neki arról a jelenetről (hiszen nagyon érdekelte, hogy az egykori padtársam regényírásba kezdett), amelyben a Lengyelországból menekült rabbi és a magyar zsidó kisfiú találkoznak, feltette a kérdést: de milyen nyelven beszéltek egymással? Ezt megosztottam aztán Márkkal, elbizonytalanodva magam is, aki rájött, ezek szerint nem evidens, hogy jiddisül. Így kerültek be a regénybe a következő mondatok: „A rabbi tagadóan rázta meg a fejét, a fáradtságtól és a kimerültségtől egyáltalán nem tudott az evésre vagy az ivásra gondolni. Érdekesnek találta a gyerek jiddis dialektusát. *Talán galíciai.*”

Pedig a szépirodalom olvasása nála csak úgy melleleg történt, még akkor is, ha egész életében írt irodalomról is. Életében megjelent utolsó könyve (*Személyes emlékezet, élet-történet, szépirodalom, Néprajzi tanulmányok*, Kalligram, 2018), amelyet szerkesztőként én gondoztam, épp ezeket az írásait gyűjtötte össze, a *Puszták népéről*, Csalog Zsoltról, Móra Ferencről. Végig figyelt az irodalomra, amíg tehetett, kiment a Könyvhétre, még ha nem is volt kíváncsi mindenféle íróra és írásmódra: amikor beteg voltam, és azt kértem, adjon nekem olvasnivalót, hozott sok népi író a polcra, eszébe sem jutott, hogy ne lenne jó egy gimnazista lánynak, ha enyhe hőemelkedéssel Veres Pétert vagy Szabó Pált olvas. De nem is tudta a „fárasztó szakmai munka” és a „könnyed szórakozás” ellentétét értelmezni, ő maga és a munkája annyira nem voltak szétválaszthatók. Nyaralni mentünk, szakszervezeti üdülés, Balatonboglár, 1985 nyara. A guruló bőröndöket még nem találták föl, meg egyébként is, nyaralás, ugye, édesanyám tehát határozottan ráparancsolt, hogy néprajzi szakkönyveket nem hozhat olvasnivalóképpen. Meg is ígérte, hogy ugyan már,

ez eszébe sem jutott, majd hősiezen lecipelte a szovjet, bordó műbőr bőrröndöt az üdülőbe. Amikor kicsomagoltunk, hogy, hogyan nem, előkerült a *Kecel története és néprajza* című nagymonográfia – most ellenőriztem, 1984-ben jelent meg, 2000 példányban, tehát akkor ez volt számára a friss könyvszenzáció. A könyv oldalainak száma 1215, a súlyát olyan másfél kilóra saccolom. Azzal védekezett, hogy a bőrröndbe rejtette el, tehát ő hozta. Aztán lejött velünk a strandra, lefeküdt a Kecel-monográfiával a parton, és annyira belemerült az olvasásba, hogy félig piros, félig fehér lett estére, az egyik oldala leégett, mert megfordulni is elfelejtett.

Hiába fogalmazgattam magamban, mi mindent mondanék el róla, most, hogy már papírra kerülnek ezek a mondatok, el is bizonytalanodom: a lányaként hogyan ítélném meg, mennyire igaz, amit a hozzánk érkező részvételekben olvasunk, a klasszikus néprajztudomány pótolhatatlan veszteségéről. De ezt majd úgyis elmondják mások. A mi pótolhatatlan veszteségünk egy olyan apa, akinek a néprajztudománynál semmi nem volt fontosabb – csak mi, a családja, a felesége, a gyerekei, majd az unokái. Aki soha nem mondta azt, hogy nem ér rá játszani velünk, még a Virágparádé című fergeteges társasjáték mellé is leült velem, pedig azt tényleg nagyon unta (nem is értem, miért, pillangókkal kellett virágról virágra lépni, és ha elbódultál valamelyik virág illatától, egyszer kimaradtál a dobásból), aki az unokáival bújócskázott egy háromszobás panellakásban, és, ha azt ígérte, hogy felolvass egy mesét, nekem meg sikerült találnom egy hetvenoldalasat (néprajzos gyerekének könnyű, az autentikus mesemondók néha extrém hosszú szövegeket is képesek produkálni, csak tudni kell, melyik kötetet vegyük le a polcról), akkor azt olvasta fel, akármeddig tartott is. Éveket töltött el úgy, hogy sem saját dolgozószobája, sem íróasztala nem volt, mert már nem jutott: a három szobából az egyik nappali-hálószobaként funkcionált, egy-egy szoba pedig a két gyerekének „járt” szerinte. A tárgyi néprajz, a társadalomnéprajz alpműveinek egy része ebből következőleg egy úgynevezett etetőpulton született, a konyhákban. Csak akkor morgott kicsit, ha a szétpakolt céduláira rámorzsáltam, mikor megéheztem váratlanul, és két étkezés közt kimentem megkenni a vajaskenyeremet. Mindig megvert minket a híreseberes játékban: ha már az összes ötletünkéből kifogytunk, előszedte az önkéntes néprajzi gyűjtőket, és nem fogadta el a tiltakozást, hogy ők talán mégsem számítanak híres embereknek. Nem híres, aki második lett az önkéntes néprajzi gyűjtők 1986-os pályázatán?!

Panaszkodni nem tudott, még akkor sem, amikor kellett volna: élete utolsó hat évét sok betegség tagolta, és hiába mondtuk neki, ha az orvosok kérdezik, mi a panasa, akkor azt nem szégyen elmondani. És nem panaszkodott akkor sem, amikor váltani kellett, újrakezdeni, pedig még negyven fölött is nagy váltást kellett végrehajtania: 42 évesen költözött Budapestre, és szokta meg a fővárost, még ha lelkében nem is

lett pesti soha. De kíváncsisággal vette birtokba Pestet, Budát és Óbudát, minden vasárnap múzeumba mentünk, kirándultunk a Hármashatárhegyre, sétáltunk a Hajógyári szigeten, és megtanultunk közlekedni. De előtte élt Szolnokon, gimnáziumi tanárként és muzeológusként, miután otthagya a debreceni egyetemet, és lelépett arról a pályáról, amelyet evidensen be kellett volna járnia. Szolnok után Gyula következett, 26 évesen lett múzeumigazgató, majd múzeumot igazgatott Cegléden is, 1974-től pedig Szekszárdon. És 1981-ben úgy jött Budapestre, előbb a Néprajzi Múzeumba, majd a Néprajzi Kutatóintézetbe, hogy része volt a szakmának, nem esett ki belőle a vidéki, múzeumi évei alatt sem: mi így érzékeljük legalábbis. Hogy miként volt mindegyike és ereje, tulajdonképpen mikor dolgozott ennyit, nem is értem: hiszen mindig ott volt, ha szükségünk volt rá, pedig közben gyűjtőutakra járt, konferenciákon adott elő, tanított, megírta a kandidátusi, majd a nagydoktori disszertációját.

A háború alatt született, élete első nyolc évében alig látta az édesapját, akit folyton behívtak, és 1947-ben jött meg a hadifogságból aztán. Nagyapa nagyon meghatódott, hogy a kislánya odaszaladt hozzá, mikor hazatért: „az egyetlen volt, akit nem ismertem, tudtam, hogy csak ő lehet az apám”, mesélte. Az ötvenes években végezte a gimnáziumot és kezdte el az egyetemet, a rendszerváltás ötvenévesen érte el: sok mindent furcsának talált az új világban, de igyekezett megérteni, és a kíváncsiságát sosem vesztette el. A számítógép használatát, ha nem is egészen magabiztosan, de elsajátította, de azt már, hogy spamet kap, amelyeket törölni kell azonnal, nem tudtuk neki megmagyarázni: a levél az levél, hogyan lehetne szemét? Mindent gépen írt már, de ha elkészült egy szövegével, átküldte nekem, és megkért, hogy nyomtassam ki, mert nyomtatója nem volt otthon, és el akarta tenni papíron is.

Van, aki családi örökségként ezüst evőeszköz-készletet kap. A mi örökségünk az, hogy gyerekként tudtuk már, hogyan kell cédulázni (még ha ezt a tudásomat szégyenletesen keveset is használtam aztán), azt láttuk, hogy korrektúrázni – öröm, megtanultuk, hogy pályánk első percétől írni kell minden hivatkozást, mert egyszer szükség lehet rá, és akkor már keserves lenne összegyűjteni. Édesapánknak köszönhetően minket nem ért felkészületlenül az MTMT. Mindezt nem úgy adta át, hogy bármilyen módon kényszerített volna minket a tudományos pályára: viszont aztán állandó örömet okozott neki, hogy a gyerekei szövegeit olvashatja, meghallgathatja, amint egy konferenciáról, osztályülésről, doktori védésről beszélnek, hogy a szakmáról (is) beszélgethet velük, hiszen így a két legfontosabb kapcsolódott számára össze.

A halála másnapján édesanyámmal keresgélni kezdtünk mindenfélét, inkább cél nélkül, mint céllal, hiszen a túléléshez, egyáltalán, az élethez, tevékenykedni kell, ezt megtanultuk tőle. Anyukám édesapám kitüntetéseit akarta egy helyre tenni, a lovagkeresztje, mert tudtuk, hogy az is van neki, nagyon nehezen, egy fiók mélyéről került elő. És azok a füzetek megvannak, ahova a publikációt írta fel, kérdezte édesanyám. Hát persze, az íróasztalán, jól látható helyen, válaszoltam. ■ ■ ■